

Mérlegben a magyar gazdaság

Inotai András

A gazdasági folyamatok nem követik a naptárt, még ha minden év végén bevett szokás is számba venni az elért eredményeket, utalni az elkövetett hibákra és mulasztásokra, valamint meghatározni az elöztünk álló feladatokat. Sőt, a gazdaság még a demokratikus országokban általában négyévenként jelentkező választási ciklushoz sem igazodik. Egyes folyamatok ugyanis a megelőző politikai ciklusban indultak, az újban pedig folytatódtak. Akár azért, mert az egymást követő két kormányzat bizonyos kérdésekben hasonlóan – de nem feltétlenül helyesen – gondolkodott, akár azért, mert ugyan eszközölt változásokat, de ezek csak meghatározott idő után tudják visszaszorítani a korábbi időszakban megerősödött irányzatokat. Arról nem is beszélve, hogy adott ciklusban elkövetett mulasztások jelentősen meghatározzák, pontosabban terhelik a következő időszak, illetve időszakok gazdaságpolitikai mozgásterét.

A legutóbbi másfél év kétségtelenül legnagyobb pozitívuma, hogy – a 2000 és 2003 közepe közti és súlyos gazdasági-társadalmi többletköltséggel járó párt- és választáspolitikai „kalandozás” után – a magyar gazdaság visszatért a versenyképesség és a fenntartható növekedés szempontjából meghatározó fejlődési pályára. Ennek középpontjában a beruházásokra és a kivitelre épülő növekedés áll, szemben a belföldi fogyasztást mesterségesen és felelőtlenül előtérbe állító gyakorlattal. Jóval kevésbé kedvező azonban a kép, ha gyors megoldást próbálunk keresni a több oldalról feltornyosult reformkényszerek enyhítésére. Történelmi bűne az Orbán-kormánynak, hogy az 1998-ban átvett kedvező gazdasági örökséggel nem tudott élni, és a gyors növekedés éveiben egyetlen

lényegi gazdasági reformot sem tudott (vagy akart) elindítani. Az egészségügy, az oktatás, az államigazgatás vagy az adórendszer mint a hosszabb távon fenntartható gyors növekedés nélkülözhetetlen keretfeltételei, egyaránt átfogó reformot igényelnek – és nem a választási ciklusokhoz kapcsolódó óvatoskodást vagy kampányszerű cselekvést (többnyire szóban, kevésbé tettekben). Ezt az ellentmondást azonban, amiben talán a legvilágosabban fogalmazódik meg a politikai és a gazdasági gondolkodás (és felelősség) különböző természetű, eddig nemzetközi összehasonlításban is alig néhány kormányzat tudta sikeresen feloldani.

Egészében véve a magyar gazdaság összképe 2004-ben javult, ellentétben azokkal a minden alapot nélkülöző demagóg kijelentésekkel, miszerint az összes fontos gazdasági mutató romlott volna. A növekedés körülbelül négyszázalékos üteme magasabb, mint a 2003. évi három százalékos volt. A növekedés motorjának számító kivitel értékben 15, mennyiségben 18 százalékkal nőtt, szemben a megelőző év tíz százalékos alatti mutatójával. A versenyképesség szempontjából meghatározó beruházások 13, ezen belül a feldolgozóipariak több mint 25 százalékkal emelkedtek egy év alatt. Még fontosabb, hogy alapvető váltás ment végbe a beruházások szerkezetében a jövőbeli termelési és exportkapacitások javára. Ebben tükröződik a nemzetközi tőke Magyarország iránti érdeklődésének fokozódása, a korábban megrendült bizalmi légkör helyreállítási folyamata. Hosszú évek óta a béreknél jóval gyorsabban nőtt a termelékenység. A kedvező időjárás hatására több mint tíz százalékkal növelte termését a mezőgazdaság.

Vannak természetesen adatok a korábbi növekedés lassulására is. Ezek nagy része azonban aligha tekinthető károsnak a fenntartható versenyképesség szempontjából. Ilyen mindenekelőtt a hazai piac kereslet-növekedésének lefékeződése, és ezzel párhuzamosan a külföldi értékesítés látványos bővülése, valamint a korábbi évek megalapozatlan bérnövekedése után a reálberek stagnálása mint a nemzetközi versenyképesség visszaszerzésének elemi feltétele.

Végül utalni kell a kevésbé szívdertítő folyamatokra is, de mindvégig feltüntetve, minek az eredményeként jöttek létre, és miért nem sikerült őket rövid távon felszámolni. Ilyen az infláció erősödése, mindenekelőtt 2004 első felében, ami egyenes következménye a megelőző időszak felelőtlen és választáspolitikai célokat szolgáló gazdaságpolitikájának (a bérek termelékenységét messze meghaladó növelése több mint két éven keresztül, továbbá egyes árak több évtizedes szocialista gyakorlatra valló befagyasztása). Ilyen a jelentős, bár 2004-ben csökkenő államháztartási hiány, amiben éppúgy szerepet játszottak a korábbi időszak kötelezettségvállalásai, a közszféra egy részének egyre világosabb reformellenessége (a közigazgatásban, az oktatásban és az egészségügyben egyaránt bőven vannak rá példák), valamint a költségvetési deficit mértékét tetemesen megnövelő jegybanki kamatpolitika. Végül ide sorolható a legutóbbi években tetemesre duzzadt külkereskedelmi és folyó fizetési mérleghiány, aminek okai ismételten hosszabb időszak gazdaságpolitikai hibáira vezethetők vissza, kezdve a bérnövekedés és forintfelértékelődés versenyképességet rontó hatásával, folytatva a belföldi kereslet többletimportot gerjesztő következményeivel, és – közel sem a teljesség igényével – befejezve a külföldi működő tőke átmenetileg csökkenő szerepvállalásával a magyar gazdaság modernizációjában. Mindennek következményeként a folyó fizetési mérleg hiánya 1998-tól minden évben a GDP 6-9 százalékát tette ki, szemben a megelőző időszak 3,5-4,5 százalékaival. Ezt a hiányt a beáramló nemzetközi tőke már nem tudta teljes egészében finanszírozni, sőt, egyes években, 4-6 százalékpontos „finanszírozási lyuk” keletkezett. Minden háztartást vezető magyar állampolgár tudja, hogy ezt csak hitelből, vagyis az adósság növelésével lehet fedezni. Az ország nettó külföldi adóssága – ismét a GDP-ben kifejezve – az 1998. évi 23 százalékról 30 százalék fölé nőtt.

Mindennek ellenére – és ellentétben a 15 évvel ezelőtti helyzettel – a sikeres magyar modernizációnak ma nincs érezhető külső korlátja. A hosszú távon fenntartható versenyképesség alapvető feltételeit itthon kell megteremtünk. Ehhez megfelelő külső keretfeltételeket kínál az EU-tagság. Hangsúlyozandó, hogy a tagságból adódó potenciális előnyök messze nem szűkíthetők le a 2007-től várt-remélt tetemes uniós pénzügyi támogatásra. Az EU-konform szabályozás, a megnyílt hatalmas belső piac, a nemzetközi tőke erősödő érdeklődése és bizalma éppolyan fontos növekedési tényező, mint amilyen a 21. századi gondolkodás- és viselkedésmód kellene, hogy legyen nem csak a társadalom nagy részében, hanem a politikát és gazdaságpolitikát alakító csoportjában is.

A versenyképesség erősítésének ma és a következő években, évtizedekben nem egy új és egyre jelentősebb, korábban alig ismert összetevője van. Ma már nemcsak árak, minőségek, szállítási határidők vagy árfolyamok versenyeznek a világpiacon, hanem legalább három további tényező: a közigazgatás minősége, mégpedig minden szinten, a kormányzattól a régiókon keresztül az önkormányzatokig, a társadalmi kohézió, mindenekelőtt kis országok esetében, valamint a társadalom tudatviselkedési-kulturális felkészültsége a világban kibontakozott és bennünket is érintő folyamatok megértésére és a szükséges alkalmazkodásra.

A következő évek egyik alapvető feladata lesz a régóta esedékes átfogó reformok megindítása, hiszen enélkül nem bővíthető a magyar gazdaság mozgásterre, és a gazdaság felszívó képességének költségvetési korlátai miatt veszélybe kerülhet az EU-s pénzek egy része is. Ehhez azonban legalább három előfeltétel teljesülésére van szükség. Először: végre-valahára meg kell fogalmazni a magyar gazdasági stratégiát a következő 10-15 évre, és ennek megvalósítását egyetlen kormány gazdaságpolitikája sem szabad, hogy megkérdőjelezze. Ez a stratégia sem terjedelmében, sem műfajában nem azonos a Brüsszelnek készítendő nemzeti fejlesztési tervvel, ami nem cél, hanem a stratégia megvalósításának kiemelkedően fontos eszköze. Másodszor: nagyfokú összhangra van szükség a kormányzat pénzügypolitikája és a jegybank monetáris, kamat- és árfolyam-politikája között. Harmadszor: fel kell végre hagyni

azzal a pártpolitikai szemléletmóddal és gyakorlattal, amely a gazdaságot – és szükségyszerűen annak reformjait is – csak négyéves hatalomváltási ciklusokban tudja elképzelni. Ahogy a legutóbbi év nyögvenyelős, de mégiscsak megszületett német reformjai mutatják, bizonyos, az ország számára létfontosságú kérdésekben kormánynak és ellenzéknek egyet kell értenie. A meghatározó reformdöntések legalább kétharmados többséget igényelnek, de – demokratikus játékszabályok mellett – nem úgy, hogy ezekre csak akkor kerülhet sor, ha adott kormány(koalíció) a parlamentben kétharmados többséggel rendelkezik. Az ország jövőjéért felelős többséget máshol és a társadalommal való őszinte és folyamatos, mindenfajta demagógiától mentes párbeszédben kell és lehet biztosítani.

A fenntartható versenyképességnek még két elemét érdemes itt kiemelni, éppen a legutóbbi évek tapasztalatai alapján. Az egyik a lakossági megtakarítások helyzete. Felzárkózni akaró, gyors és fenntartható növekedésre törekvő országokban megengedhetetlen gazdaságpolitikai hiba olyan környezet teremtése – akár csak átmenetileg is –, amely a lakossági megtakarításokat drámai módon csökkenti, sőt esetenként teljes egészében lenullázza (ez történt az utóbbi években Magyarországon). Olyan hosszú távú megtakarítási módokat kell kidolgozni, amelyek a lakosság nagy részét érdekeltté teszik a megtakarított pénz befektetésében, nem pedig az egy ideig negatív kamat mellett indítható, ezért kiemelten spekulatív tevékenységek (pl. a lakásépítés jelentős része) előnyben részesítésében. Végül, de nem utolsósorban meg kell teremteni a magyar(országi) kis- és középvállalatok számára a kedvező fejlődési kereteket. Ezeket azonban nem vissza nem térítendő kölcsönök és az EU-szabályokkal nagyrészt ellentétes állami dotációk kell, hogy alkossák. Álságos dolog az egyik oldalon e vállalatok gazdasági (és választáspolitikai) jelentőségéről beszélni, a másikon pedig olyan gazdaságpolitikát folytatni, amely kifejezetten e vállalatokat hozza hátrányos helyzetbe (a minimálbér másfél év alatti kétszeresre emelésétől, egészében véve a felelőtlen bérlőpolitikától, a nem kevésbé felelőtlen kamatpolitikáig). A versenyfeltételek javításának nemzetközileg bevált eszköze a fizikai és a humán infrastruktúra kiemelt fejlesztése, világos játékszabályok rögzítése, a hatékony közigazgatás, a társadalom nagy részének jövőorientáltsága és az alap-

vető célokban való egyetértése. Nem elhanyagolható azonban a pozitív kényszerszituációk sem, mint amilyen a belső piac keresletének csökkenése, illetve növekvő mértékben nemzetköziesedése, ami a vállalatokat a külföldi jelenlét erősítésére, a hosszabb távú versenyképesség szempontjából meghatározó stratégiai és viselkedési változásokra ösztönzi. (Előzetes adatok szerint a kisvállalatok kivitele 2004-ben majdnem 30 százalékkal emelkedett.)

* * * * *

Eddig megjelent számaink megtekinthetők

és letölthetők a www.vki.hu weboldalról